

Úvahy nad projektom Slovníka slovenského sociolektu

Pavol Odaloš

Pedagogická fakulta UMB, Banská Bystrica

1.1. Potreba zostavovať slovníky vyplýva z nutnosti sumarizovať údaje istej spoločnosti, ktorá sa dostala na adekvátny stupeň kultúrneho vývoja.

1.2. Každý slovník zaznamenáva lexikografické jednotky z určitého časového obdobia a z určitej spoločenskej oblasti.

Pre autora alebo autorov projektu slovníka je hotový slovník výsledkom dlhodobej koncepčnej a systematickej práce. Pre záujemcov je slovník zaujímavým a cenným zriedlom informácií.

1.3. Slovenská lexikografia má spracované základné lexikografické oblasti. Okrem pravopisných, výkladových a terminologických slovníkov existujú synonymický, frekvenčný, retrográdný slovník či slovníky cudzích slov, zamerané prevažne na oblasť súčasného spisovného jazyka, no vychádzajú aj jednotlivé diely historického a nárečového slovníka slovenčiny.

2.1. Lexikografické spracúvanie nespisovných variet na Slovensku je orientované prakticky jedným smerom, t. j. na dialekty. Je to logický dôsledok nášho historického vývoja, lebo spisovná slovenčina sa vyvinula práve z nárečí.

2.2. Sociolekty, ako súhrne nazývame slangizmy, profesionalizmy, argotizmy a intersociolektizmy (Odaloš, 1994), ostávajú aj v súčasnosti na okraji záujmu výskumu lingvistov, a aj preto máme zatiaľ len jeden slangový slovník.

Slovník slovenského slangu od B. Hochela (1993) zachytáva 4076 slangových jednotiek zo 41 oblastí života spoločnosti. To je nepochybne prínosom tohto slovníka. Za nedostatok slovníka považujeme skutočnosť, že model chápania slangu autor skonštruoval na základe anglo-amerického literatúry s použitím časti terminológie z ruskej lingvistiky. Praktickým dôsledkom tohto kroku bolo to, že B. Hochel chápal slang oveľa širšie, ako sa v slovenskej lingvistike vo všeobecnosti interpretuje. Tak sa napr. do slangu dostalo množstvo vulgarizmov, ktoré so slangom nemajú nič spoločné. Na druhej strane však B. Hochel – ako to zdôraznil – do slovníka zaradil len tie slangové jednotky, ktoré sa vyskytovali minimálne v troch zdrojoch a súčasne v dvoch rozličných prameňoch, pričom však na škodu veci tieto zdroje a pramene pri slovách neuvádzal ani v skratkovej podobe. Týmto krokom autor dosť zúžil zozbieraný materiál a zrejme si dobre neuvedomil fakt, že nespisovné variety je veľmi problematické merať kategóriami ako napr. všeobecne používané alebo všeobecne zrozumiteľné. Vhodnejšie je tieto variety viazať na rôzne spoločenské skupiny a komunikačné prostredia. Zdá sa nám

teda, že B. Hochel nenáležitým spôsobom určil proporcie na osi individuálne – skupinové – nadskupinové. Otázný je však nielen výber v rámci polarít individuálne – skupinové (t. j. kombinovaný výber zo zdrojov a prameňov), ale aj zaraďovanie v rámci polarít skupinové – nadskupinové, pretože len veľmi ťažko možno bez vopred určených kritérií určiť, čo je do akej miery rozšírené alebo známe.

Hochelov model chápania slangu – ako strešného termínu pre nespisovné jazykové prostriedky rozličnej proveniencie (teritoriálno-nárečovej, argotickej, žargónovej a sociolektickej) – je natoľko odlišný v porovnaní s tradíciou a s praxou v slovenskej lingvistike v tejto oblasti, že zhromaždené slová s Hochelovými štylistickými charakteristikami môžeme brať hľadajúc len ako materiál z rokov 1969–1992, ktorý bude možné spracovať niekedy v budúcnosti už v skutočnom sociolektickom slovníku.

2.3. Slovníky sociolektov môžeme klasifikovať na základe viacerých kritérií. Ako príklady budeme uvádzať slovenské, české a poľské slovníky sociolektov, ktoré vyšli po roku 1985.

A. Za základné deliace kritérium považujeme počet spracovaných prostredí, v ktorých sa sociolekty používajú. Na základe tohto kritéria potom vyčleňujeme:

1. slovníky smerujúce k relatívnej komplexnosti, pretože zachytávajú reálne alebo aj len deklaratívne veľký počet prostredí, napr. poľský slovník S. Kaniu *Słownik argotyzmów* (1995), český slovník J. Hubáčka *Malý slovník českých slangu* (1988) a slovenský slovník B. Hochela *Slovník slovenského slangu* (1993);

2. slovníky spracúvajúce len niekoľko prostredí, napr. český slovník J. Suka *Několik slangových slovníků* (1993);

3. slovníky zaznamenávajúce len jedno prostredie spoločnosti, napr. poľské slovníky K. Czarnockej a H. Zgólkowej *Słownik gwary uczniowskiej* (1991) a S. Grabiasa, L. Kaczmareka a T. Skubalanky *Słownik gwary studentckiej* (1994). Hlavne pri tomto type slovníka možno uvažovať buď o abecednom alebo o tematickom usporiadaní hesiel, resp. heslových okruhov slovníka.

B. Za ďalšie kritérium môžeme považovať fakt, do akej miery je prezentovaný slovník výsledkom autorovho výskumu a do akej miery je výsledkom premyslenej excerpcie. Na základe tohto členenia môžeme potom rozlišovať:

1. Slovníky ako výsledok vlastnej práce, napr. slovník J. Suka alebo poľské slovníky zo študentského prostredia. Ide v podstate o slovníky z jedného alebo viacerých prostredí komunikácie, pretože jednotlivec alebo aj výskumný tím len veľmi ťažko urobí výskum napr. v 40 prostrediach.

2. Slovníky ako výsledok vlastného výskumu a premyslenej excerpcie, napr. pomerne obsiahle slovníky S. Kaniu, J. Hubáčka a B. Hochela. Excerpciou je možné spracovať veľa prostredí, do ktorých sa výskumník z rôznych príčin nedostane.